

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระมหานฤพล สิริเมธี (ผีงประสพ)
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา
 ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

งานวิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาเรื่องการเกิดกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อศึกษาความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า

กรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า การกระทำทั้งในทางที่ดีหรือทางที่ไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม และกรรมไม่ดี เรียกว่า อกุศลกรรม ประเภทของกรรม กล่าวไว้โดยละเอียดมี ๑๒ ประการ แต่ถ้ากล่าวโดยหลักใหญ่ มี ๓ ประการ คือ (๑) กรรมให้ผลตามหน้าที่ (๒) กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง (๓) กรรมให้ผลตามระยะเวลา ส่วนการให้ผลของกรรม มี ๒ ระดับ คือ (๑) ผลชั้นใน หมายถึง จิตใจ (๒) ผลชั้นนอก หมายถึง ลาภ ยศ สรรเสริญ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา เป็นต้น และการสิ้นกรรม คือ การที่บุคคลนั้นหมดกิเลส

การเกิดกรรมในพุทธปรัชญา พบว่า การเกิดกรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากกิเลส และการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว และส่วนหนึ่งเกิดจากผัสสะ ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า กรรม ๓ ได้แก่ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ในส่วนเกณฑ์การตัดสินกรรมในพุทธปรัชญาให้พิจารณาที่เจตนาที่เกิดจากกุศลมูลและอกุศลมูล เป็นสิ่งสำคัญที่สุด

ความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญา พบว่า อภิปรัชญาได้กล่าวถึงสัจจะ ๒ อย่าง คือ สมมติสัจจะ และปรมาตสัจจะ ได้อธิบายถึง ความจริงแท้ ดังนั้น กรรมจะมีอยู่อย่างไรขึ้นอยู่กับจิตเจตสิก รูป และนิพพาน ใครทำกรรมอย่างใดก็รับกรรมอย่างนั้น เมื่อกรรมเกิดขึ้น สุตทำกรรมก็ดับด้วยเหตุปัจจัยของการเกิดกรรมนั้นเสมอ

ดังนั้นความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญานั้น มีสาเหตุมาจากกิเลส จึงทำให้บุคคลทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็ได้รับผลกรรม ที่เรียกว่า วิบากกรรม แต่กรรมก็ตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ กรรมนั้นมีสาเหตุให้เกิดกรรม กรรมนั้นก็ดับไป เพราะเหตุแห่งกรรมนั้น จึงทำให้สรุปได้ว่า กรรมเป็นทั้งสมมติสัจจะ และปรมาตสัจจะ ขึ้นอยู่กับจิตของบุคคลนั้นเป็นสำคัญ

Abstract

The objective of this research has three purposes as 1) to study karma in Theravada Buddhist philosophy 2) to study karma occurrence in Theravada Buddhist philosophy 3) to study of the existence of karma in the metaphysics, this research was found as following ;

Karma in Buddhism's philosophy was found to act both in a good way or a bad way. If it's good karma and bad karma, karma called charity, called the deed of ownership. Discussed in detail with the 12 Commandments, but if it says there are 3 main factors ; (1) The ownership by previous results (2) Before or after the effective action (3) The action of the result of the period. The results of Karma has two levels as (1) refers to the inner soul (2) the outer means fortune rank, fortune, praise degenerative dementia rank gossip, etc. and the action was that the party has lost its passion.

Karma in the Buddhist philosophy that the action is based on passion and expression of body, speech and mind are both good deeds and bad deeds and in part by the senses In Buddhist called karma and mental work in the third, including as Karma-body, Karma-Speeches and Karma-Mind. In the part of criteria karma in Buddhist philosophy to consider the intent of the charity information and Akuslamol. It is most important

The existence of karma in the metaphysical, the metaphysics mentioned Crypts 2 is assumed truth and Cruise that the truth explains the truth so that it can exist, however, depends on the mental and nirvana no deeds at all, suffered so When action occurs Last action was extinguished by reason of the factors that karma always.

Therefore, the existence of karma in the metaphysical sense that there are caused by Passion, It makes individual deeds When the deed was then called karmic retribution but retribution came under the rule of the Trinity that is an action that

caused the action. Fate then shuts off Because of the action, Therefore, to conclude that Karma is both fictional truth cruise the truth and depending on the quality of the person is important.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ และสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะวิถีชีวิตของคนทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกชีวิตจะดำเนินไปในทางดีหรือทางชั่ว ก็ขึ้นอยู่กับกรรม หรือการกระทำที่ตนทำไว้ทั้งสิ้น ซึ่งพุทธศาสนิกชนหลายคนมีความสงสัยว่ากรรมนั้นมียุ่หรือไม่มีอยู่จริง ดังพระพุทธทวณะว่า “กมฺมุนา วตตตี โลกโส สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”^๑ นั่นคือ ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกรรมเก่าที่ได้เคยกระทำไว้ในอดีต ในชาติเดียวกัน หรือในอดีตชาติ อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกรรมใหม่ที่สร้างขึ้นเอง ทางกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพุทธดำรัสสอนผู้คนทั้งหลายในโลก ให้รู้ถึงกฎแห่งความจริงที่ว่า วิถีชีวิตของสรรพสัตว์ตออยู่ภายใต้กรรมลิขิต มิใช่พรหมลิขิต ตามการบัญญัติของศาสนาพราหมณ์ โดยถือว่าพรหมเป็นผู้ประทานกำเนิดแก่สรรพสัตว์ ซึ่งชีวิตทุกชีวิตต้องดำเนินตามพรหมลิขิต คือเส้นทางที่พรหมจารึกไว้และกำหนดคคิตของสัตว์ให้ตีเลวแตกต่างกัน แต่ทางพระพุทธศาสนาถือว่า กระบวนการที่ทำให้เกิดกรรม เป็นสังขธรรมที่ทุก ๆ ชีวิตมีอิสระเสรีในการกระทำต่าง ๆ ตามเจตนาารมณัของตนเอง เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตของตนเองหรืออาจทำลายชีวิตของตนเองโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นได้ทำให้เห็นว่า การกระทำต่าง ๆ ที่เป็นเหตุ ทำให้มีผลเกิดขึ้นจริง จึงเรียกว่า เป็น กรรมวาท และพระพุทธองค์ได้ชื่อว่าเป็นกรรมวาทคือผู้กล่าวกรรม พระพุทธศาสนายังสอนเรื่องศรัทธาย่อยลงไปอีก ถือเป็นการเชื่อพื้นฐานของชาวพุทธ นั่นคือ ศรัทธา ๔ ประการ ได้แก่ ๑) เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ๒) เชื่อกฎแห่งกรรม ๓) เชื่อว่ากรรมที่เราทำมีผลจริง ๔) เชื่อว่าเรารับผลของกรรมที่เราทำ มิใช่อำนาจของพระเจ้าองค์ใดมาทำให้^๒

วิถีชีวิตของมนุษย์ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง มนุษย์รับผิดชอบการกระทำของตัวเอง ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน มนุษย์มีความเชื่อพื้นฐานแบบดั้งเดิม แต่ความเชื่อดังกล่าวมิใช่ความเชื่อที่มงายมีติดบอด พระพุทธองค์ทรงอธิบายให้เห็นเหตุผลแก่ศาสนิกชนของพระองค์เสมอแม้แต่ใน

^๑ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๗๐๗/๖๔๘., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๐๗/๕๕๐.

^๒ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ปจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

เรื่องของความมีอยู่ของกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด^๓ การศึกษาเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท จึงเป็นเรื่องของเหตุและผล ซึ่งมีความสำคัญมากเพราะสามารถอธิบายถึงความ เป็นไปในชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านความเจริญ และความเสื่อม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษารื่อง ความมีอยู่ของกรรมเป็นความจำเป็นอันดับแรกของการศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนไม่ควรมองข้าม เพราะถ้าชาวพุทธไม่เข้าใจเรื่องแนวคิดเรื่องความมีอยู่ของ กรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท และการให้ผลอย่างถูกต้องแล้ว ก็อาจทำให้เกิดความสับสนและไม่เข้าใจ ชีวิตซึ่งอาจก่อให้เกิดความทุกข์ได้ การเข้าใจเรื่องกระบวนการที่ทำให้เกิดกรรม และการให้ผลของ กรรมทำให้มนุษย์สามารถมองเห็นความจริงตรงตามความเป็นจริงได้ เหตุทั้งนี้เพราะการให้ผลของ กรรมมีความซับซ้อนมาก ซึ่งปุถุชนหรือคนธรรมดาไม่อาจที่จะเห็นหรือเข้าใจได้ตลอดสาย เนื่องจาก บางช่วงของการให้ผลของกรรม อาจข้ามภพข้ามชาติหลาย ๆ ชาติ เรื่องของกรรมวิบากหรือกฎแห่ง กรรม จึงเป็นพุทธวิสัย และเป็นเรื่องที่คุณคนไม่ควรคิดเพราะไร้ประโยชน์

ดังปรากฏในอจินตีสสูตร อังคตตรนิกาย จตุกกนิบาต เรื่องอจินไตย ๔ ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิดพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความบ้า เตือดร้อน อจินไตย ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๑) พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๒) ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน ๓) วิบากแห่งกรรม ๔) ความคิดเรื่องโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการ นี้แลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความบ้า เตือดร้อน”^๔ คือ พระพุทธเจ้า องค์เดียวเท่านั้นที่สามารถจะรู้ได้ตลอดสายของทุกชีวิต อย่างไรก็ตาม มนุษย์เราก็สามารถรู้และเข้าใจ เรื่องกระบวนการที่ทำให้เกิดกรรม และการให้ผลได้โดยการศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาอย่าง ลึกซึ้ง แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ผู้คนส่วนใหญ่มิได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้เท่าที่ควร สังเกตได้จาก การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบัน พวกมันตามกระแสโลกไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง ขาด ความสนใจในการศึกษาธรรมะ สนใจแต่วิชาการทางโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ เข้าใจกันว่าเป็นการบ่งบอกถึงความเจริญของมนุษย์ ซึ่งเป็นเพียงความเจริญทางด้านวัตถุเท่านั้น ส่วน ทางด้านจิตใจของมนุษย์นั้นวันมีแต่จะเสื่อมลง โดยจะเห็นได้จากข่าวคราวตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่ แสดงให้เห็นว่าผู้คนทั้งหลายเริ่มมีคุณธรรมจริยธรรมลดน้อยลงไปทุกที ผู้คนขาดความเข้าใจในเรื่อง ของชีวิตจึงไม่รู้เท่าทันความจริง เมื่อไม่รู้เท่าทันความจริงเกี่ยวกับความเป็นไปของชีวิต ก็ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น หากคนเราหันมาให้ความสนใจและศึกษาธรรมะ

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ , (ประยูร ธรรมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๔.

^๔ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

โดยเฉพาะในเรื่องของกรรมและการให้ผลแล้ว ก็ย่อมเป็นนิमितหมายที่ดีที่จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^๕

ปัจจุบันในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของกรรม การให้ผลของกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด ปัญหาของการละเมิดศีลธรรมคงจะลดน้อยลงไป เพราะมนุษย์มีความกลัวบาป แต่หากมนุษย์เรายังไม่มีความเชื่อในเรื่องนี้หรือยังมีความสงสัย มนุษย์ก็อาจจะไม่อยู่ในกรอบแห่งจริยธรรมหรือศีลธรรม และถ้ามนุษย์เราเชื่อว่าไม่มีผลกรรมดีกรรมชั่วแล้ว ในการดำเนินชีวิต ก็ไม่เกรงกลัวบาปกรรมอะไรทั้งนั้น ซึ่งจะมีผลทำให้สังคมไทยไม่อาจจะอยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังนั้น ถ้าเรามองในแง่ของนักปฏิบัตินิยม ก็ต้องยอมรับว่าความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมจะช่วยทำให้สังคมดีขึ้น ในทางพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาด้านของอภิปรัชญาไว้ในหลายๆลักษณะซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดต่อไป

จากปัญหาและเหตุผลที่กล่าวมา จึงสนใจในการศึกษาค้นคว้าเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงกรรมตามเหตุที่ได้กระทำไว้ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ในส่วนที่เรียกว่าอรรถกถาหรือพระธรรมบท ซึ่งได้มีการแยกส่วนออกมาจากพระไตรปิฎกโดยการแปลออกมาอีกทอดหนึ่งเป็นส่วนที่เรียกว่า พระอรรถกถาแปล เพื่ออำนวยความสะดวกทำความเข้าใจ พระอรรถกถาจารย์ก็ได้ขยายความจากพุทธพจน์อีกทอดหนึ่ง ทำให้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้น หากคนเราเข้าใจหลักแห่งกรรมดีแล้ว คาดว่าคงจะหมดความสงสัยในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างแน่นอน เพราะการให้ผลของกรรมไม่มีคำว่า “บังเอิญ” อย่างเด็ดขาดซึ่งกรรมและการให้ผลจะต้องตรงกันเสมอไป กล่าวคือเหตุกับผลจะต้องลงตัวกันเสมอจะแปรเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้และเพื่อเกิดความเข้าใจในเรื่องกรรมของมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดการเกิดกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญา

๑.๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล และวิธีการดำเนินการวิจัยข้อมูล ดังนี้

^๕ สุจิตรา อ่อนค้อม ,ศาสนาเปรียบเทียบ , (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๙๔.

๑.๓.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

๑.๓.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา วิทยานิพนธ์ หนังสือวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๓ วิเคราะห์ อธิบายความ และจัดกระทำข้อมูลที่รวบรวมมาได้จากชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิตามกรอบของวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๔ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๓.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๔. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญา ครั้งนี้ ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ๒) ศึกษาแนวคิดการเกิดกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) วิเคราะห์ความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญา มีข้อสรุป ดังนี้

กรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่า คำว่า “กรรม” แปลว่าการกระทำ มีความหมายกลาง ๆ ใช้ได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม กรรมไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม แต่ในความรู้สึกของคนไทยคำว่ากรรมมักหมายถึง การกระทำไม่ดี และผลของการกระทำไม่ดี พระพุทธเจ้าได้ตรัสความหมายของกรรมไว้ในนิพเพติกสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกาย วาจา และใจ”

ส่วนประเภทของกรรมนั้น แบ่งประเภทของกรรมไว้ ๑๒ ประการ โดยมีวัตถุประสงค์รวบรวมคำสอนเรื่องกรรมจากพระไตรปิฎก แล้วจัดแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามทางให้ผลของกรรม คือ ๑. กรรมให้ผลตามหน้าที่ ๒. กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง ๓. กรรมให้ผลตามระยะเวลา อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน ผู้ที่ศึกษาเรื่องกรรม ๑๒ จนเข้าใจ จะเป็นผู้ยอมรับเงื่อนไขของการให้ผลของกรรมชั้นนอก ที่มีความซับซ้อนได้ โดยไม่สงสัยการให้ผลของกรรมอีกต่อไป ในอรรถกถา เรียกว่า กรรม ๑๒ ซึ่งได้มีการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ ผลของกรรมทำให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น มีกรรมตามหน้าที่ กรรมตามให้ผลตามลำดับ และกรรมที่รอเวลาในการให้ผลของกรรมการให้ผลของกรรมแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ผลชั้นใน หมายถึง จิตใจ ให้ผลทันทีที่ทำการเสร็จ เป็นความรู้สึกที่ดีหรือชั่ว สะสมเป็นวิบากตกค้างในใจ รอวันแสดงตัวออกมาเป็นอุปนิสัย ๒) ผลชั้นนอกให้ผลเป็นลาภ ยศ สรรเสริญ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา การให้ผลของกรรมทั้ง ๒ ประเภทในพระไตรปิฎกดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องของการให้ผลชั้นใน ส่วนการให้ผลของกรรม

๑๒ เป็นการให้ผลชั้นนอก การกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ที่เรียกว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ต้องการมุ่งให้บุคคลทำแต่ความดีหลีกเลี่ยงความชั่ว รู้จักพึ่งตนเอง ขยันทำกิจการ ไม่เกียจคร้าน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ไม่สร้างวิมานในอากาศ ประสงค์สิ่งใดก็ลงมือทำ เพื่อให้เป็นจริงตามปรารถนา เมื่อมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็ไม่ย่อท้อ พยายามหาทางแก้ไขและต่อสู้จนประสบความสำเร็จ คนประเภทนี้แม้จะเกิดมายากจน เพราะอำนาจของกรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีต ก็มักจะสามารสรสร้างตัวจนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วยอำนาจกรรมดีที่ทำในปัจจุบัน ส่วนองค์ประกอบนั้น เริ่มมาจากกิเลสเป็นแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดัน ตามด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ และการกระทำหรือการเคลื่อนไหว จนทำให้เกิดผลสำเร็จ แล้วจึงได้เกิดผลแห่งกรรมตอบสนองใน ๒ ลักษณะ คือผลภายใน และผลภายนอก ที่จะคอยส่งผลของการกระทำเมื่อลงมือกระทำส่วนการสิ้นกรรมนั้น ชีวิตปุถุชนทำกรรมอยู่เสมอ สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลทำกรรม คือ กิเลส เมื่อทำกรรมย่อมได้รับผล คือ วิบาก เมื่อหมดกิเลสก็ไม่ทำกรรมจึงไม่มีผลของกรรมส่วนนั้นที่จะต้องรับ กฎแห่งกรรมก็ตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ เช่นเดียวกับธรรมอื่นที่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปตามเหตุและปัจจัย ทางดับกรรมจึงต้องดูที่สาเหตุการเกิด และดับที่สาเหตุการเกิด การดับกรรมต้องดับที่สาเหตุการเกิดกรรม คือ ดับผัสสะ ไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น ไม่ประกอบกรรมชั่วและกรรมดีได้อีก โดยปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำที่ปราศจากกิเลส จึงไม่จัดเป็นกรรม เป็นเพียงกิริยาและไม่มีวิบาก การดับกรรม การสิ้นกรรม และการพ้นกรรม จึงมีความหมายเดียวกันกรรมเป็นตัวการให้เกิดกรรมวิบาก กรรมวิบากที่เกิดจากกรรมดี กรรมชั่ว ย่อมทำให้เจ้าของกรรมเป็นทุกข์ เดือดร้อน ทั้งกายและใจ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า กรรมวิบากที่เกิดจากกรรมดี ย่อมทำให้เจ้าของกรรมเป็นสุขทั้งกายและใจ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

การเกิดกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่า ส่วนมากการเกิดมีพื้นฐานมาจากกิเลส แสดงออกทาง กาย ทางวาจา และทางใจ มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ส่งผลต่อผู้กระทำกรรมสาเหตุแห่งการเกิดกรรม เกิดจากผัสสะ โดยเริ่มต้นที่ใจ เกิดการนึกคิดเรียกว่ามโนกรรม ส่งผลให้ผู้กระทำกรรมต่อทางกาย และทางวาจา ผลของการกระทำ ไม่ว่าจะกรรมดี หรือ กรรมชั่วจะถูกส่งสมไว้ในภวังคจิต รอโอกาสให้ผลแก่เจ้าของกรรม การจะตัดสินว่ากรรมใดเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วนั้น ทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักเกณฑ์ไว้ โดยให้ดูที่สาเหตุแห่งการทำกรรมและผลของกรรม ว่ามีผลกระทบต่อตนเองหรือผู้อื่น หรือ ทั้งตนเองและผู้อื่น หรือไม่ ส่วนกรรมในพระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑. ตามคุณภาพของกรรมมี ๒ อย่าง คือ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) และกรรมดี (กุศลกรรม) ๒. ตามทางแห่งการทำกรรมมี ๓ อย่าง คือ ทางกายเรียกว่า กายกรรม ทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม ทางใจ เรียกว่า มโนกรรม ๓. ตามกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก มี ๔ อย่าง คือ กรรมดำมี วิบากดำ กรรมขาวมีวิบากขาว กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว กรรมไม่ดำและไม่ขาวมี วิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม กรรมประเภทนี้ เป็นกรรมที่มีเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา มีเจตนาเพื่อจะละกรรมดำ กรรมขาว และกรรมทั้งดำและขาว กฎแห่งกรรม

เป็นกฎธรรมชาติที่มีการให้ผลที่แน่นอนและตายตัว ไม่มีข้อยกเว้นและจึงเป็นกฎศีลธรรม ที่ดูแลควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และให้ผล มนุษย์ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าการใช้เวลาปัจจุบันและเงื่อนไขของโหราศาสตร์ทำให้มนุษย์สามารถเลือกสถานที่เกิด พร้อมทั้งรูปสมบัติคุณสมบัติได้ กล่าว คือ ทำแต่กรรมดีอันมีเงื่อนไขไปสู่ผลที่ต้องการอย่างพากเพียร และปฏิบัติจนกลายเป็นอุปนิสัย ผลของกรรมย่อมส่งผลในชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไป และผลของกรรมบางอย่างสามารถส่งผลได้ในชาตินี้ได้เลย เช่น ความร่ำรวยหรือความฉลาด นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับโมกกรรมของจิตที่ใกล้ชิด ซึ่งมีผลต่อคติที่ไปในชาติหน้าการดับกรรมต้องดับที่สาเหตุ คือ ผัสสะ พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้มนุษย์ทำกรรมดีเพื่อติดอยู่แต่ความสุขและความดี แต่สอนให้มนุษย์ทำกรรมดีเพื่อละทิ้งกรรมดีและกรรมชั่วเพื่อไปสู่การสิ้นกรรม ด้วยวิธีการปฏิบัติตามมรรคมงคล ๘ และพัฒนาตนเองด้วย หลักไตรสิกขา ซึ่งสามารถพัฒนากรรมของตนหลุดพ้นจากกิเลส เป็นเหตุให้สิ้นกรรมหรือดับกรรมการกระทำที่ไม่มีกิเลส ไม่จัดเป็นกรรมเป็นเพียงกิริยาเท่านั้น จึงไม่มีวิบากให้รับผลทำให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หรือหลุดพ้นจากวัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบากบรรลุประนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ส่วนเกณฑ์ตัดสินกรรมดี กรรมชั่ว พิจารณามูลเหตุว่า เป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือเกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ หรือพิจารณาตามสภาวะว่า เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบายไร้โรค ปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์ หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอน คุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรม (สภาพที่เกื้อกูล) ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น ด้านการให้ผลของกรรมดี กรรมชั่วนั้นสามารถแบ่งได้ ๔ ระดับ คือ ๑) ระดับภายในจิตใจ ๒) ระดับบุคลิกภาพ ๓) ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ๔) ระดับความเป็นไปแห่งวิถีชีวิต ซึ่งระดับทั้ง ๔ นั้นจะเป็นตัวให้ผลของกรรมในปัจจุบันและอนาคต

ความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่า กล่าวถึงเรื่อง สัจจะ ๒ อย่าง คือ สมมติสัจจะ และปรมาตถสัจจะ อธิบายถึงความจริงแท้ ที่รับรู้ได้โดยสภาวะหรือสามัญญลักษณะถึงจะไม่มีการบัญญัติก็ตาม แม้จะปราศจากการสมมติแต่ก็ยังเชื่อว่าความมีอยู่ของกรรมนั้นมีอยู่ ในการจำแนกประเภทของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งตรงกับชั้น ๕ นั้นเอง ความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญา อาศัยคำสอนเรื่องปฏิจาสมุปบาทเป็นฐานสำคัญ ตามคำสอนหลัก ๒ ประการนี้ แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมว่า ชีวิตในปัจจุบัน เป็นผล (วิบาก) ของการกระทำแห่งชีวิตในกาลอดีต และชีวิตในอนาคต ก็ขึ้นอยู่กับกระทำในชีวิตปัจจุบัน การกระทำด้วยเจตนา (ความตั้งใจ) ทางกาย วาจา ใจ จึงก่อให้เกิดผลทั้งดี ชั่ว และกลาง ๆ ไม่มีการกระทำใดที่ไร้ผลลัพธ์ตามมา มนุษย์และสัตว์ย่อมแตกต่างกันด้วยกรรมของใครของมัน บุคคลหวานพีชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น บุคคลต้องรับผิดชอบผลการกระทำของตน ไม่มีการถ่ายโอนให้คนอื่น การให้ผลของกรรมนั้น มีกฎอยู่ว่าบุคคลทำกรรมใดไว้

ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาต้องรับผลของกรรมนั้น และผลของกรรมก็จะแสดงหรือส่งผล ๒ ลักษณะคือ ผลชั้นใน เป็นการส่งผลต่อจิตใจ และผลชั้นนอก เป็นผลความสุขหรือทุกข์ ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการทำกรรมนั้น ส่วนการสิ้นกรรมนั้น ชีวิตปุถุชนทำกรรมอยู่เสมอ สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลทำกรรม คือ กิเลส เมื่อทำกรรมย่อมได้รับผล คือ วิบาก เมื่อหมดกิเลสก็ไม่ทำกรรมจึงไม่มีผลของกรรม ส่วนนั้นที่จะต้องรับ กฎแห่งกรรมก็ตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ เช่นเดียวกับธรรมอื่นที่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปตามเหตุและปัจจัย ทางดับกรรมจึงต้องดูที่สาเหตุการเกิด และดับที่สาเหตุการเกิด คำสอนเรื่องกรรมในพุทธปรัชญา ไม่ใช่เป็นแบบลัทธิกลไกกลนิยม ที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ แม้ว่า ชีวิตปัจจุบันจะถูกกำหนดมาแต่อดีต แต่อนาคตยังเป็นอิสระ เป็นไปตามความประสงค์ (เจตจำนง) ของเราเอง เราเปลี่ยนอนาคตได้ กำหนดให้ดีให้ชั่วได้ การพยายามปฏิบัติตามหลักศาสนา และการทำลายทุกข์โดยชั้นเชิงจึงเกิดมีได้ เนื่องจากกรรมเป็นเรื่องการกระทำของแต่ละคน ผลที่จะรับขึ้นอยู่กับ การกระทำของคน จึงมีโอกาสหลุดจากทุกข์ได้ สรุปรว่า คำสอนเรื่องกรรมเป็นคำสอนเกี่ยวกับการ พัฒนาจิตใจตนเอง จะล้างกรรมชั่วที่ทำแล้วได้หรือไม่ ล้างไม่ได้ เพราะทำไปแล้ว แต่สามารถจะ แก้ไขให้ลดศักยภาพที่จะก่อผลร้ายแรงได้ ด้วยการทำความดีให้มากๆ เปรียบเหมือนการใส่เกลือ จำนวน ๑ ช้อนโตะลงในน้ำเพียงหนึ่งแก้ว น้ำในแก้วนั้นจะมีรสเค็มจัดจนใช้ดื่มไม่ได้ แต่ถ้านำเกลือ จำนวนเท่าเดิมใส่ไปแม่น้ำลำคลอง เกลือเพียงช้อนเดียวจะไม่สามารถทำให้แม่น้ำทั้งสายมีรสเค็มได้ เลย แต่เกลือ ๑ ช้อนก็ยังมีอยู่หากกลับเอาไว้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

พระเมธีธรรมาภรณ์. (ประยูร ธรรมจิตโต). **พุทธศาสนากับปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์

พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๓.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **ศาสนาเปรียบเทียบ.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้วการพิมพ์,

๒๕๔๒.